

GELENEKSEL ERZURUM EVİNİN MEKANSAL DÖNÜŞÜMÜ: HABİB BABA HALK KÜTÜPHANESİ

SPATIAL TRANSFORMATION OF TRADITIONAL ERZURUM HOUSE: HABİB BABA PUBLIC LIBRARY

Emine YAVUZ PAKİH¹

ORCID: E.Y.P. 0000-0001-7336-1462

Corresponding author/Sorumlu yazar:
¹ Emine Yavuz Pakih
Ataturk University, Türkiye

Received/Geliş tarihi: 07.04.2025

Benzerlik Oranı/Similarity Ratio: %3

Revision Requested/Revizyon talebi:
23.05.2025

Last revision received/Son revizyon teslimi:
29.05.2026

Accepted/Kabul tarihi: 26.06.2025

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:
There is no element in the study that requires ethics committee approval. / Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır.

Citation/Atf: Pakih Yavuz, E. (2025). Geleneksel Erzurum Evinin Mekansal Dönüşümü: Habib Baba Halk Kütüphanesi. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 15 (3), 1124-1135. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1671194>

Öz

Çalışma kapsamında tarihi binaların kütüphane şeklinde kullanılması incelenmiştir. Bu konu özelinde Erzurum’da yer alan ve günümüzde kütüphane olarak kullanılan geleneksel evlerden biri olan Habib Baba Halk kütüphanesi örneklem olarak belirlenmiştir. Bu kütüphane ise kütüphane tasarım kriterleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle erzurum evleri ve halk kütüphaneleri tasarım kriterleri hakkında literatür araştırması yapılmış, tasarım kriterleri iki ana başlıkta toplanmıştır. Belirlenen bu iki ana kriter ve alt göstergeleri Habib Baba Halk Kütüphanesi üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Analiz sonucu elde edilen veriler ile tablolar oluşturulmuş ve “yeterli, geliştirilebilir,yetersiz” olarak ölçeklendirilmiştir. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu (IFLA) yayınladığı hedefler ve bina tasarım kriterleri doğrultusunda örneklem olarak seçilen yapıya uygulanan analiz sonucundaki bulgular göstermektedir ki, tasarım kriterleri göz önünde bulundurularak kütüphanenin tasarlanması hedeflense de yapının tarihi bir yapı olması bazı müdahale ve eylemleri mümkün kılmayabilir. Çalışma halk kütüphanesi tasarım kriterlerinin tarihi bir yapı olarak erzuurm evlerinde ne kadar uygulanabildiğini ortaya koymaktadır. Tarihi yapıda yer alan halk kütüphaneleri, halk kütüphaneleri, halk kütüphanelerinde ergonomi , yeniden işlevlendirilen erzurum evleri ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma farklı olarak IFLA hedeflerine uygun ortaya çıkarılmış tasarım kriterlerine göre Habib Baba Halk Kütüphanesini değerlendirmesi bakımından özgündür.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Erzurum evleri, Halk Kütüphanesi,Tasarım kriterleri

Abstract

The aim was to evaluate the library function in historical buildings based on library design criteria, specifically in Erzurum houses, through Habib Baba Public Library. For this reason, a literature review was conducted on the design criteria for Erzurum houses and public libraries, and the design criteria were grouped under two main headings. A descriptive analysis was conducted on Habib Baba Public Library using these two main criteria and their sub-indicators. Tables were created with the data obtained from the analysis and scaled as “sufficient, improvable, insufficient”. The findings of the analysis applied to the building selected as a sample in line with the objectives and building design criteria published by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) show that, although it is aimed to design the library by considering the design criteria, the fact that the building is historical may not make some interventions and actions possible. The criteria considered are applied under the dominance of the historical building due to some limitations in historical buildings, and while many basic indicators are met, many of them may remain incomplete for this reason. The study reveals that the public library design criteria can be applied to Erzurum houses as a historical structure. There are many studies on public libraries located in historical buildings, public libraries, ergonomics in public libraries, and re-functionalized Erzurum houses, but this study is unique in that it evaluates the Habib Baba Public Library according to design criteria that were developed in accordance with IFLA objectives.

Keywords: Erzurum, Erzurum houses, Public Library, Design criteria.

GİRİŞ

Tarihî binalar, özgün mimarisi, yapı kültürü, mekânsal özellikleri ile geçmişten günümüze bilgi aktaran önemli kaynaklar olduğu için korunarak gelecek nesillere aktarılmalıdır. Koruma, insan yaşamında ve bilincinde oluşan bir düşünce olup, bilgi birikimi ile kamu kuruluşları ve toplumsal yapıyı oluşturan organların desteğiyle hayata geçirilmektedir. Bu bağlamda koruma, teori ve uygulama olmak üzere iki aşamada ele alınmaktadır. İlk aşamada mirasın tanınması, değerlendirilmesi ve risklerinin belirlenmesi yer alırken, ikinci aşamada koruma kriterleri ve yasaları çerçevesinde en uygun yöntem seçilerek uygulanmalıdır (Kıraç, 2001). Mimari mirasa müdahale, yapının sahip olduğu değerler ve koruma ilkeleri doğrultusunda belirlenip tanımlanmakta, özgün yapının en az müdahale ile korunmasını ve bütüncül bir yaklaşım sergilenmesini hedeflemektedir. Tarihi yapıların korunmasında kullanılan yöntemlerden biri olan yeniden işlevlendirme, mevcut yapının sunduğu mekânsal olanakların, yeni işlevin mekânsal ihtiyaçlarına uygun şekilde uyumlandırılmasıdır.

Yeniden işlevlendirme, şu nedenlerden dolayı tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir:

Binayı sıfırdan tasarlayıp inşa etmekten daha ekonomik olması,

Orijinal strüktürü içinde yeni işlevi ile farklı bir atmosfer oluşturmaları,

Tarihsel, çağdaş, teknolojik ve kültürel platformda kent dokusuna katkıda bulunması (Pakih, 2022).

Tarihî yapıların korunması ve yeniden kullanımına yönelik olarak yapılacak müdahalelerde Venedik Tüzüğü'nün 5. Maddesi olan "Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir." İfadesi dikkate alınmalıdır (ICOMOS, 1964).

Tarihî yapıların atıl kalmasının ve harabe dönüşmesinin önüne geçmek için tercih edilen bir yöntem olan yeniden işlevlendirmede, yapının özgün mimarî özellikler korunarak güncel hizmetlerin sunulmasına imkân verilmelidir (Latimer, 2021). Bunun için yeni işlev yapı ölçeğinde bakış ve müdahale gerektirmektedir. Yapının tescil grubu kullanım sürecindeki müdahalelerde de belirleyicidir. Sınırlı müdahale koşulu gerektiren 1. Grup yapılar; "Toplumsal maddî tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılar", 2. Grup yapılar ise; "Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar" olarak tanımlanmaktadır (Yücel, 2022,s.216). Tarihî binalar; karakteristik yapı özellikleri dışında, merkezî ve bilinen bir konumda olması, toplum belleğinde yer etmiş olması nedeniyle var olan bir kimliğe sahiptirler (Latimer, 2021). Bu binaların yeniden kullanımı toplumla teması artırıcı yönde kamuya açık şekilde olmalıdır.

Tarihî yapıların yeni işleve uygunluğu büyük oranda mimari özellikleri ile ilişkilidir. Bunlar; tarihî yapının müdahale edilemeyecek hacimlere sahip olması, kat seviye, cephe düzeni ve pencere büyüklükleri, ilave strüktürel takviye, merdiven ve asansör ilavesi, yapı grubu ve müdahale alanlarında yaşanan kısıtlamalar, zaman ve maliyet olarak gösterilebilir (Romero, 2021)Tüm bu sayılanlar ışığında kütüphane işlevine uygunluğu açısından bakıldığında yeterli doğal aydınlatma alabilen, geniş açıklığı olan veya mevcut mekânsal hacimleri yeterli olan, müdahale olanağının fazla olduğu yapılar tercih edilebilir.

Dünyada kütüphane işlevi verilmiş çok sayıda tarihi yapı örneği bulunmaktadır. Ülkemizde de çok sayıda halk kütüphanesi; asıl işlevi medrese, hamam, okul, kilise, gar binası, halkevi, idarî bina, konak, köşk olan tarihi yapılarının dönüştürülmesi sonucunda hizmet vermektedir. (Yücel, 2022,s.215) Çalışma dahilinde ele alınan kütüphane yapısı ise geleneksel Erzurum evinin yeniden işlevlendirilmesi sonucunda hizmet vermektedir. Literatür çalışmasında geleneksel Erzurum evinin mimari oluşumu ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise kütüphane hizmetleri ilkeleri doğrultusunda mekân oluşumu ve tasarım kriterleri değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma yönteminin seçilmesi; araştırmacının amacı, araştırma soruları ve kaynakların kullanılabilirliği gibi birçok faktöre bağlıdır (Sezgin Selçuk, 2018, s. 140). Çalışmada araştırmacı

tarafından, incelenen halk kütüphanesinin çevre-konum ve yapı-iç mekan bileşenleri hakkında bilgi toplanmış sonrasında toplanan bilgiler kullanılarak halk kütüphanesinin mevcut durumunun betimlemesi yapılmıştır. Araştırma sorusu; “Tarihi bir yapının, kütüphane işleviyle yeniden kullanımı, halk kütüphanesi tasarım ilkeleri ile uyumlu mudur? “Olarak belirlenmiştir. Hipotez ise “Tarihi bir yapı Halk kütüphanesi olarak yeniden değerlendirildiğinde, halk kütüphanesi tasarım kriterlerini karşılayamamaktadır.” şeklinde belirlenmiştir.

Betimsel bir araştırma olan çalışma tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama araştırmaları, önceden belirlenmiş bir popülasyondaki değişkenlerin sıklığı, dağılımı ve aralarındaki ilişkiler hakkında bilgi toplamak için kullanılan deneysel olmayan bir araştırma yaklaşımıdır (Coughlan & Cronin, 2013, s. 9). Bu yaklaşımın en önemli özelliklerinden biri örneklemin bazı yönlerini ve özelliklerini (yetenek, inanç, görüş, tutum ve/veya bilgi gibi) tanımlamak için bilgi toplanmasıdır (Fraenkel, Wallen, & Hyun, 2012, s. 393) bahsi geçen çalışmada ise veri toplama aracı olarak halk kütüphaneleri tasarım kriterleri araştırılmış ve yapılan literatür taraması sonucunda IFLA’nın yayınladığı rehberler ve standartlar göz önünde bulundurularak iki temel başlık oluşturulmuş ve liste haline getirilerek kullanılmıştır.

İlk başlık olan konum-çevre başlığı altında;

- Yapı merkezi konumdadır.
- Kütüphaneye ulaşım kolay ve toplu taşıma araçlarına yakındır.
- Kütüphaneye ait otopark bulunmaktadır.
- Çevrede alternatif park alanları bulunmaktadır.
- Kütüphane bahçesi imkân veren hava koşullarında açık havada kitap okumaya müsait hale getirilmiştir.
- Kütüphane çevresi ile birlikte çalışmak isteyenler için sessiz bir ortam sağlamaktadır

Şeklinde altı temel kriter oluşturulmuştur.

İkinci başlık olan yapı-iç mekan başlı altında ise ;

- Kütüphane binası seçilirken doğal afet riski göz önünde bulundurulmuştur.
- Ses geçişine izin veren pencere ve camlar, gerekli yalıtım malzemeleri ile yalıtımlı hale getirilmiştir.
- Kütüphane mekânının tasarlanmasında sürdürülebilir tasarım yaklaşımı tercih edilmiştir.
- Giriş ve çıkışları herkes için tasarım kriterleri göz önünde bulundurularak, erişilebilir tasarlanmıştır.
- Kütüphanenin giriş bölümleri özenle tasarlanmıştır.
- Yeterli sayıda vestiyer bulunmaktadır.
- Kütüphane bölümleri özgün ve estetik renkler ile tasarlanmıştır.
- Mekanın ışık girişine engel olmayacak şekilde raflar tasarlanmış ve kullanıcı konforuna dikkat edilmiştir.
- Dinlenme, okuma ve çalışma alanlarında esnek tasarım yaklaşımı benimsenmiştir.
- Hareketli mobilyaların uzun saatler çalışmaya uygun olacak şekilde ergonomik ve rahat olmasına dikkat edilmiştir.
- Antropometrik verilere dayanan ergonomik ve sağlıklı bir mekan tasarlanmıştır.
- Bilgisayar masaları her yaştan ve kesimden kullanıcının faydalanabileceği şekildedir.
- Mekânın ısı düzeyi kış sıcak, yazın serin olacak şekilde optimum düzeydedir.
- Havalandırması iyi ayarlanmış teknik sistem kurulmuştur.
- Doğru ve yeterli doğal ve yapay aydınlatma bulunmaktadır.
- Kullanıcıların ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak bebek bakım odaları, oyun alanları, ibadet odası, yeme-içme mekanları gibi alternatifler kurum içinde ya da yakınında bulunmaktadır, şeklinde yapının mekan bileşenlerine yönelik 16 temel kriter oluşturulmuştur.

Veri toplaması yapılırken araştırmacı örneklemini oluşturan kütüphaneye gidip personeli bilgilendirmiş ve ortalama 30 dakika içerisinde gözlemini gerçekleştirip, alan çalışmasına ait görselleri toplamıştır. IFLA dan destek alınarak hazırlanan temel kriterler baz alınarak örneklemin belirlenen tasarım kriterlerine uygunluğu araştırmacının elde ettiği veriler sonucunda “yetersiz, geliştirilebilir, yeterli” şeklinde betimsel olarak ölçklendirilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Yapılan literatür taraması sonucunda Halk Kütüphanesinin tasarımına yönelik bulunan çalışmalardan biri “İstanbul’daki kültür ve turizm Bakanlığı’na bağlı Halk ve Çocuk kütüphanelerinin iç ve dış mekân açısından İncelenmesi” isimli makaledir. Çalışmada ISO 11219 Kütüphane Binaları Niteleyici Koşullar ve Temel İstatistikler Standardı- Mekân, İşlev ve Tasarım “, “2012 Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği” ve “2004 IFLA Halk Kütüphanesi Hizmeti: Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkeleri” (Saydam & Sağlık , 2015) temelinde değerlendirilmiştir. *Halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini ele alan* “Ankara’daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Bina, Güvenlik Donanımı ve Malzeme Niteliklerinin İncelenmesi” (Yılmaz, Kaptan, & Ulusoy Ünlü , 2021) isimli makalede “Çocuk Kütüphaneleri Fiziksel Durum Kontrol Listesi” çocuk kütüphanesi tasarım kriterleri baz alınarak hazırlanmıştır ve Ankara’da bulunan çocuk kütüphanelerinin bina, güvenlik donanımı ve malzeme niteliklerinin yeterliliği incelenmiştir. Aynı niteliklerde farklı bir çalışma ise “Afet bölgesinde geçici barınma mekânı olarak çocuk kütüphanesi tasarımı” (Pakih, 2025) isimli çalışmada öğrencilerin tasarlamış olduğu çocuk kütüphanesi önerileri tasarım kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir. Aynı zamanda “Bina Değerlendirme ve Denetim” başlığı ile “Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri Kılavuzu” (Yılmaz B. , 2019) isimli kitapta da bina özellikleri iç mekân ve dış mekân olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan tasarım kriterleri ve değerlendirilmesi hem kapsamı hem de oluşturulma süreci açısından bu çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi geleneksel Erzurum evi ve halk kütüphanesi tasarım kriterleri olmak üzere iki temel başlıktan oluşmaktadır.

Geleneksel Erzurum Evi

Doğu Anadolu’nun en eski ve önemli yerleşimlerinden biri olan Erzurum, tarih boyunca pek çok medeniyete ve farklı kültüre ev sahipliği yapmıştır. Aras, Çoruh ve Fırat havzalarında yer alan Erzurum, bağlı olduğu medeniyetlerde hem siyasi hem de ekonomik açıdan büyük roller üstlenmiş ve bu nedenle tarihi kaynaklarda sıkça karşımıza çıkmaktadır. İlk yerleşim tarihi tam olarak bilinmese de bilinen ilk halk Urartular olup onları Hititler, Ermeniler, Medler, Persler, Partlar, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar ve Türkler takip etmiştir. Erzurum, 1518-1519 yıllarında Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi sonrasında Osmanlı yönetimine katılmıştır. 1829’a kadar Osmanlı idaresinde kalan şehir, 13 Temmuz 1878’de imzalanan Berlin Antlaşması’na kadar Rus işgalinde kalmıştır. 1916 yılında Ermenilerin desteğiyle Ruslar tarafından tekrar işgal edilen Erzurum, 1917’de gerçekleşen ihtilal nedeniyle Rusların çekilmesiyle kurtulmuştur (Küçük, 1995). Bu dönemden sonra milli mücadelede önemli bir rol oynayan Erzurum, yeni bir devletin kurulmasında kritik bir katkı sağlamıştır. Günümüzde ise Türkiye Cumhuriyeti’nin Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki en büyük ve önemli şehirlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Geçmişinde çok sayıda medeniyete ev sahipliği yaptığı için çeşitli arkeolojik ve kültürel mirasa sahip olan Erzurum’da günümüze ulaşmış, şehir merkezinde farklı tarihsel dönemlere ait Çifte Minareli Medrese, Üç Kümbetler, Ulu Cami, Üç Kümbetler, Yakutiye Medresesi, Üç Kümbetler gibi çok sayıda anıtsal kültürel miras yapısı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Erzurum’un kimliği ile bütünleşmiş sivil mimarlık ürünleri olan evler mimari mirasın önemli bileşenidir.

Geleneksel konut mimarisinden farklı bir isimle anılan Erzurum evleri “tandır evli plan tipine girmektedir. Konut mimarisinin oluşumunda yaşanan coğrafya, iklim koşulları, ekonomik yapı ve ailede ki birey sayısı büyük rol oynamaktadır. Erzurum evlerinin mimari oluşumunda ise en büyük etken neredeyse yılın sekiz ayı devam eden sert kış şartları yani iklim etkili olmuştur. Geleneksel konut mimarisinde açık olan avlu Erzurum evlerinde kapalı bir mekâna dönüşmüştür. Erzurum evlerinin en önemli unsuru olan tandirevi konutların planlanmasında rol almaktadır.

Erzurum evlerinde tek katlı, iki katlı çok odalı ve konak tipi şeklinde üç ana plan tipi uygulanmıştır. (Karpuz, 1984, s.184). Plan tiplerinde farklılık ekonomik duruma göre de şekillenmiştir.

- Tek katlı Erzurum evi; bu tip evlerde genel olarak bir oda, tandır evi, avlu, merek ve ahır bulunmaktadır. Bahçe ve bahçeden sonra kapalı ve dar bir avluya girilir. Avlunun sağında veya solunda bir oda konumlandırılmıştır. Tandır evi ana mekandır ve burada bulunan seki yüksekte merdivenle çıkılabilen bir oturma alanıdır. Sekinin altında kalan alan genel olarak ambar veya

kiler olarak kullanılır.

- İki Katlı plan tipi; günümüze en fala örneğinin ulaştığı plan tipidir. Bu yapıda da mekan kurgusu tandır evi merkez alınarak oluşturulmaktadır. Avludan bir merdiven ile üst katta ki odalara ve selamlık odasına çıkılmaktadır aynı zamanda avludan tandirevine bir geçiş bulunmaktadır. Üst katta bulunan harem odalarına ise ya tandirevinden direk çıkılmakta ya da tandirevinin yanında bulunan bir merdiven ile çıkılmaktadır. Böylece selamlık ve haremlik odalarının birbirini görmesi engellenmektedir. Tandirevinin sürekli havalanması gerektiği içim bulunduğu alanın üzeri kapatılmamış ve buraya oda tasarlanmamıştır.
- Konak tipi plan; bu plan tipinde de tandır evi etkili rol oynamıştır. Bu plan tipinde iki katlı plan tipinden farklı olarak hizmetli odaları veya odası bulunmaktadır. Ve yoğun bir şekilde taş ve ahşap oymacılığı ile süslenmişlerdir (Kayserili, 2011, s.167). Genel olarak bakıldığında Erzurum ev mimarisinde tandirevi, avlu, sofa, ahır, merak, kiler, hela gibi mekanlar ortak olarak bulunmaktadır.

Avlu; Türk evi mimarisinde önemli bir yeri olan avlu Erzurum evlerinde kapalı bir mekan olarak tasarlanmıştır. (Akkuş & Akkuş, 2017,s.186). Tandirevinin konumuna göre biçimlenen avlu evin diğer alanlarına geçişi de sağlamaktadır.

Tandirevi; evin hanımının günün büyük bir bölümünü geçirdiği, mutfak işlevi olan soğuk kış günlerinde de ev halkını etrafında bulunan sekilere oturduğu sosyal bir mekandır. Aşhane, ev, ev yüzü, mutfak isimleri ile anılan tandirevleri tandırbaşı, kurun, terek, ambar, kiler ve seki gibi elemanlar ile zenginleştirilmiştir. Tandirevinin çatı örtüsü yöreye özgü “kırlangıç kubbe” denilen bir tekniğe dayanır (Gündoğdu, 1996,s.30). Tandirevleri Erzurum evlerinin odak mekanıdır.

Kırlangıç kubbe;geniş mekanların kapatılması için öreye özgü olarak kullanılan bir tekniktir. Genellikle ahşap malzemeden yapılan çatı sistemi 5-7-9 kat olarak inşa edilebilmektedir. Ferah bir ortam oluşturulması ve dumanın kolayca çıkması hedeflenerek yapılan sistem kubbe gibi görünse de dışarıdan bakıldığında düz bir örtü gibidir (Kayserili, 2011,s.127). Erzurum da bulunan çok sayıda mimari yapıda kullanılmıştır.

Sofa; geleneksel konut mimarisinde önemli bir rol alan sofalar Erzurum evlerinde odalar arası bir geçiş olarak kullanılmaktadır. (Karpuz, 1984,s.52) Odalar; haremlik işlevi olan odalar tandirevine, diğer odalar avluya açılmaktadır. Selamlık ya da başoda ismi ile anılan erkeklerin ve erkek misafirlerin kullandığı odalar genellikle ikinci katta bulunmaktadır.

Erzurum evlerini malzeme ve teknik açıdan incelediğinde de iklimin büyük bir rol oynadığını görülmektedir. Taş duvarlı ve cim camlı pencerelere sahip olan evlerde köşe taşları ince yonu taş, beden duvarları ise kaba yonu taş ve derzlenmiş moloz taştır. (Kazaz, 2021,s.276) İç mekanda oldukça fazla kullanılan ahşap malzeme süs ögesi olarak ve ince yapı elamanlarında karşımıza çıkmaktadır.

Halk Kütüphanesi hizmeti ve tasarım kriterleri

Halk kütüphaneleri, dünya çapında bilinen bir olgudur. Halk kütüphanesi ya yerel ve bölgesel yönetimler ya da bazı sivil toplum kuruluşları tarafından kurulan, desteklenen ve finanse edilen bir kurumdur. Bilginin ırk, ulus, yaş, cinsiyet, din, dil, ekonomik fark gözetmeksizin toplumun bütün üyelerine eşit olarak ulaşmasını hedeflemektedir.

Halk kütüphaneleri, bireylerin dinlenme ve boş zamanlarında, eğitim, bilgi ve kişisel gelişim konularındaki gereksinimlerini karşılamak için çeşitli ortamlarda kaynak ve hizmet sağlayan yapılardır. Bu hizmetin sağlandığı mekânın mimari özellikleri de amaca katkıda bulunmaya uygun olmalıdır.

IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu) ve Halk Kütüphaneleri Hizmetleri Kılavuzuna göre halk kütüphanelerinin tasarımında dikkat edilmesi gerek mimari kriterler şu şekildedir;

- Halk kütüphanesi ile ilgili en önemli dış faktör merkezliktir, insanların sıklıkla gelip geçtiği yerlerde bulunması, bilgi hizmetlerinin tanıtımı açısından gereklidir.
- Kütüphaneye ulaşım kolay olmalı, toplu taşıma araçlarına yakın olmalıdır.
- Kütüphanenin otoparkı ya da çevrede alternatif park alanları bulunmalıdır. Eğer yok ise etrafta

bulunan diğer otoparklar ve park alanları hakkında bilgilendirilmeli ve fark edilemeyecek durumda olan park alanları için yönlendirme tabelaları asılmalıdır.

- Kütüphane, insan sağlığını tehdit edecek ortamlara kurulmamalıdır.
- Peyzaj mimarlarından destek alınmalı kütüphane bahçesi yeşillendirilerek imkân veren hava koşullarında açık havada kitap okumaya müsait hale getirilmelidir.
- Kütüphane için çevresi gürültüden uzak olmalı, çalışmak isteyenler için sessiz bir ortam sağlanmalıdır.
- Kütüphane binası seçilirken doğal afet riski göz önünde bulundurulmalı ve güvenlik önlemlerinin alınabileceği yapılar tercih edilmelidir.
- Ses geçişine izin veren pencere ve camlar, gerekli yalıtım malzemeleri ile yalıtımlı hale getirilmelidir.
- Sessiz ve sesli salonlar arasında yalıtım sistemlerden yararlanılmalıdır.
- Kütüphane mekânlarının tasarlanmasında sürdürülebilir tasarım yaklaşımı tercih edilmeli; suyun verimli kullanılması, enerji kaynaklarının, gün ışığının maksimum düzeyde değerlendirilmesi ve geri dönüştürülebilir malzemelerin tüketilmesine teşvik edilmelidir.
- Halk kütüphanelerinin giriş ve çıkışları herkes için tasarım kriterleri göz önünde bulundurularak, erişilebilir tasarlanmalıdır.
- Kütüphanenin giriş bölümleri özenle tasarlanmalı ve yeterli sayıda vestiyer bulunmalıdır.
- Kütüphane bölümleri özgün ve estetik renkler ile tasarlanmalıdır.
- Mekanın ışık girişine engel olmayacak şekilde raflar tasarlanmalı ve kullanıcı konforuna dikkat edilmelidir.
- İç mekan tasarımında ferahlık hissi uyandıracak renk seçimi yapılmalıdır.
- Dinlenme, okuma ve çalışma alanlarında esnek tasarım yaklaşımı benimsenmelidir.
- Hareketli mobilyaların uzun saatler çalışmaya uygun olacak şekilde ergonomik ve rahat olmasına dikkat edilmelidir.
- Antropometrik verilere dayanan ergonomik ve sağlıklı kütüphane mekânları tasarlanmalıdır.
- Bilgisayar masaları her yaştan ve kesimden kullanıcının faydalanabileceği şekilde olmalıdır.
- Mekanın ısı düzeyi kışın sıcak, yazın serin olacak şekilde optimum düzeyde tutulmalıdır.
- Havalandırması iyi ayarlanmalı teknik sistem kurulmalıdır.
- “Uygun bir aydınlatmanın, pek çok olumlu etkileri olduğu, bilimsel araştırmalar ve istatistikler ile kanıtlanmıştır.” (Sirel, 2001) bu nedenle doğru ve yeterli doğal ve yapay aydınlatma olmalıdır.
- Kullanıcıların ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanmalı ve bunun için, bebek bakım odaları, oyun alanları, ibadet odası, yeme-içme alanları gibi alternatiflerin yapının içinde ya da yakınlarında bulunması gerekir. (IFLA, 2004)

Kısaca halk kütüphanesi hizmetinde kütüphane binaları önemli bir parçayı oluşturmaktadır. Bu nedenle binalar, kütüphane hizmetinin işlevlerini yansıtacak şekilde, toplumun ulaşabileceği, çeşitli hizmetlere uyarlamada yeterince esnek olacak biçimde tasarlanmalıdır. Merkezi konumda, alışveriş ve kültür merkezleri gibi sosyal etkinliklerinin gerçekleştirildiği alanlara yakın olmalıdır. Gerektiği zaman, toplantılar, sergiler, oyun, müzikal, gibi görsel ve işitsel etkinliklere ev sahibi yapabilecek esneklikte ve büyüklükte olmalıdır. İyi tasarlanmış bir kütüphane kent canlılığına ve toplumun birlikteliğine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle kütüphane binaları toplumun en üst düzeyde faydalanması için etkili bir şekilde tasarlanmalıdır.

İçinde bulundukları toplumların geçmişlerine, kültürlerine, siyasi ve ekonomik durumlarına, bilgi birikimlerine dair birer belge niteliğinde olan tarihi yapılar zamanla âtil kaldıkları için farklı işlevler ile tekrar toplumun hizmetine sunulmaktadırlar. Yeniden işlevlendirmede mevcut yapının mekânsal özellikleri ile verilecek işlevin mekânsal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Ek olarak tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde koruma yaklaşımı müdahale ölçeğini sınırlanmaktadır.

Dünya da ve ülkemizde bu tür yapıların pek çoğu toplum ile temasın artırılmasına yönelik olarak müze, kütüphane, sanat merkezi, alışveriş merkezi vb gibi kamusal alanlara dönüştürülmektedir. Tarihi yapılara yeni işlev verilirken yapının mevcut konumun merkezi ve bilinir oluşu, toplum hafızasındaki

yeri ve sembolik değeri avantaj sağlarken yapının kat yüksekliği, pencere açıklığı, mekânsal hacimleri gibi mimari pek çok bileşen dezavantaj olabilmektedir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan yapı da kütüphane işlevi verilmiş tarihi bir yapıdır, literatür taraması sonucunda elde edilen kütüphane binası tasarım kriterleri, kütüphane işlevi ile hizmet vermek için tasarlanmayan tarihi bir yapının kütüphane işlevine uygunluğunu incelemek için kullanılmıştır.

BULGULAR

Erzurum, büyük kervan yolunun üzerinde yer alan çok önemli bir şehirdir (Turan, 1980). Bu nedenle Erzurum, tarihin neredeyse her döneminde bir bilim ve kültür merkezi olmuştur. Çok sayıda ilim adamı yetişmiş, günümüze kadar gelebilmiş mimari ve tarihi kimliği korunmuş kıymetli eserler meydana getirilmiştir (Konyalı, 1960) Erzurum'un geçmişten bugüne bir ilim ve kültür merkezi olmasının ispatı olarak pek çok kütüphanenin varlığı gösterilebilir. Erzurum'da bugün ayakta olmayıp kayıtlarda olan kütüphaneler olduğu gibi halen hizmet veren tarihi kütüphaneler de mevcuttur. Cumhuriyetle birlikte kurulan, en önemli kütüphaneler Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Erzurum İl Halk Kütüphanesi'dir. Bunların yanında şehir halkının bilgi ve birikimini arttırmak için Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin kurmuş olduğu kütüphaneler de mevcuttur.

Çalışmanın konusunu oluşturan Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan ve belediyenin Kültür ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'na bağlı bir kütüphane olan Habib Baba Kütüphanesi, tarihi iki konağın restore edilmesi sonucunda kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kurulmuştur. Sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler ile bilgi ve belgeleri bir merkezde toplayarak gün ışığına çıkarmak; halkın bilgi düzeyinin yükseltmek ve okuma alışkanlığını artırmak da kuruluş amaçları arasındadır.

İlk olarak restoran işlevi ile hizmet vermeye başlayan yapı beklenen ilgiyi görmediği için 2014 yılında kütüphane işlevi ile hizmet vermeye başlamıştır. Yaklaşık olarak aynı anada 40 kişiye hizmet verme kapasitesi bulunan yapıda 7000 adet eser bulunmaktadır (Kılıç & Yılmaz, 2018).

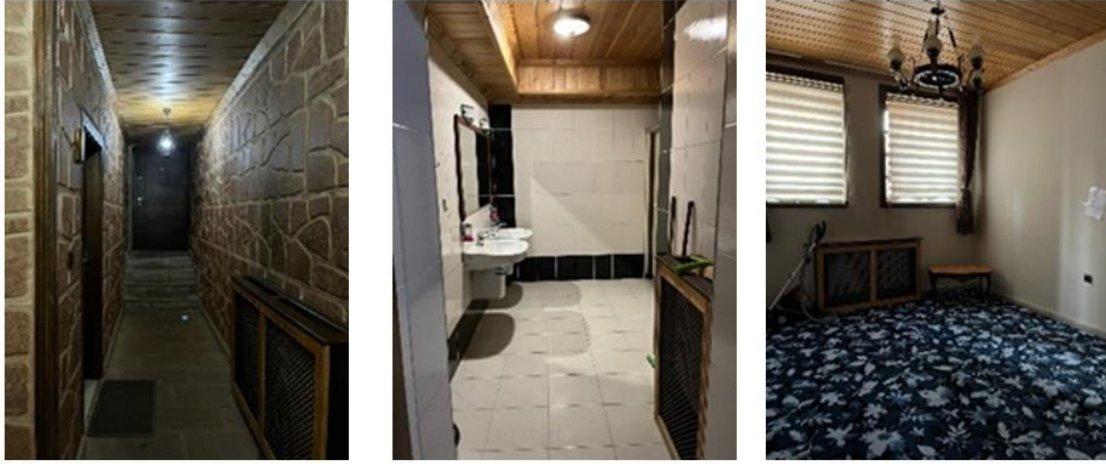
İki sokağın birleşiminde bir yol ayrımında bulunan yapının cephesi aslına uygun olarak restore edilmiştir. Merkezi bir konuma sahip olmayan yapı mahalle arasındadır ve ana yollara uzak olduğu için toplu taşıma ile ulaşım olanak sağlamamaktadır. Yapının kendine ait bir peyzaj alanı ve otoparkı bulunmaktadır. Yapıya bahçe kotundan düz olarak girilmekte ve üç basamak ile yaklaşık olarak 51 cm alt kota inilmektedir.

Şekil 1. Habib Baba Halk Kütüphanesi Cephesi ve Çevresi

Yapının girişinde sağ tarafta erkek, kadın ve engelli tuvaletleri bulunmaktadır. Tandirevine geçişte sol tarafta mescid konumlandırılmıştır. Tuvaletlerde açık renk döşeme malzemeleri tercih edilmiş, kapı ve pencere doğramları ahşap olarak düşünülmüştür. Kabin sayıları kullanıcı sayısı için yeterlidir. Mescit de ise yer döşemesi duvardan duvara halıdır. Yapıya sonradan dahil edilen ısıtma sistemi ahşap

mazgallar ile kapatılarak gizlenmeye çalışılmıştır.

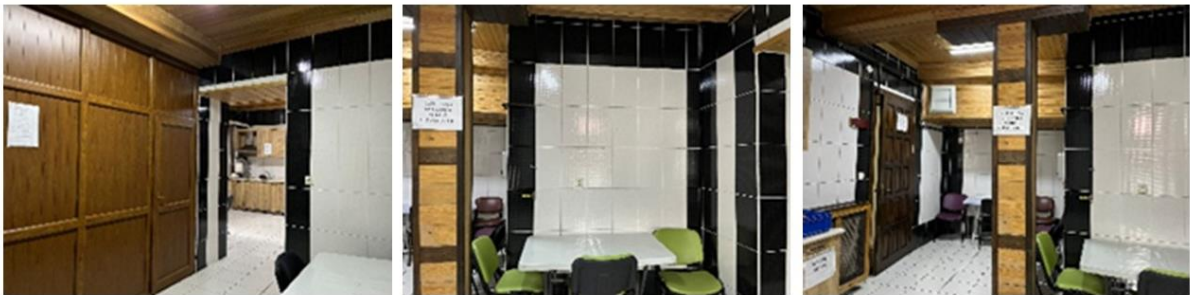
Şekil 2. Giriş- Tuvaletler ve mescid

Erzurum evinin odak noktası olan Tandirevinde yöresel mutfak eşyalarının sergilendiği bir sergi alanı mevcuttur. Kırılma çatı aslında uygun olarak korunmuştur ve kurun ışıklandırılarak sergilenmektedir. Sergi alanı tandırın ve baba ocağının olduğu alanda bulunmaktadır. Tandirevine ait olan seki ve terek bulunmaktadır.

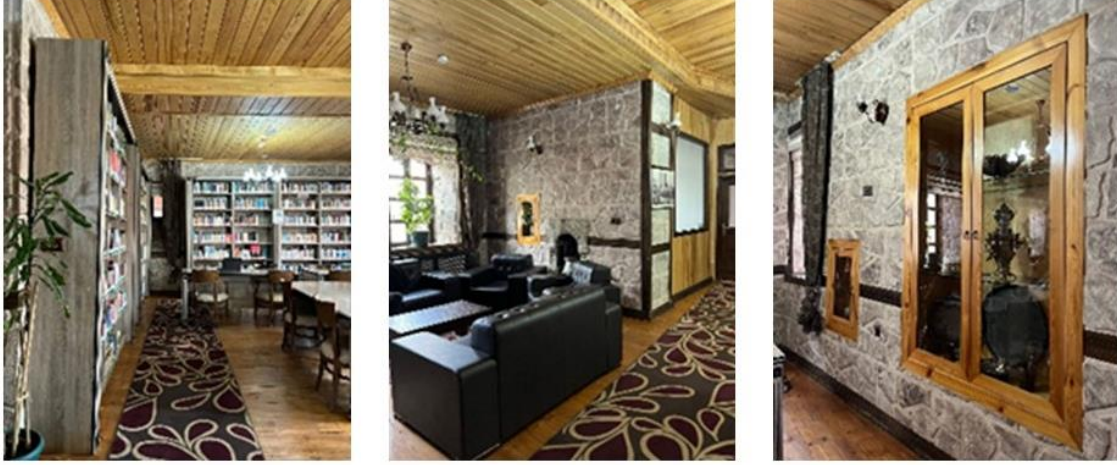
Şekil 3. Tandirevi

Giriş katta tandirevinin yanında mutfak işlevi gören alan belirli zamanlarda misafirlere ikram yapabilecek bir kafeterya olarak tasarlanmıştır. Yapının mimari dokusundan uzak olarak tasarlanan bu alanda misafirlerin oturması için masa-sandalyeler bulunmaktadır. Bir mutfak tezgahı ve servis alanı da mevcuttur.

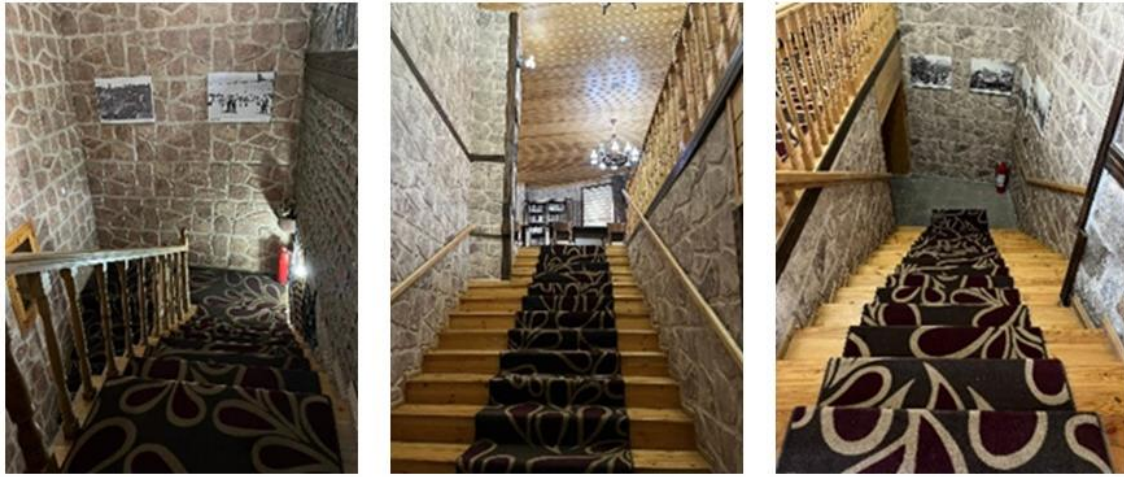
Şekil 4. Kafeterya Alanı

Giriş kattan birinci kata çıkan merdivenlerin altında ön cepheye açılan bir kapı daha bulunmaktadır. Birinci katta okuma salonu ve sohbet odaları bulunmaktadır. Sohbet odaları müsait olmadığı için girilememiştir. L bir plana sahip olan okuma salonunun duvarları kitaplık olarak tasarlanmış, çalışma masaları ise ortada konumlandırılmıştır. Okuma salonunun duvarlarında önceden niş olarak kullanılan alanlar bugün geleneksel ev malzemelerinin sergilendiği üniteler olarak kullanılmıştır. Okuma salonun bir bölümünde çalışma masasının olmadığı koltukların bulunduğu bir dinlenme alanı bulunmaktadır.

Şekil 5. Okuma Salonu ve Dinlenme alanı

Aynı zamanda bu kattan zemine katta bulunan depoya bir merdiven ile inilmektedir. Yapıda bulunan merdivenler ahşap olarak tasarlanmıştır. Merdiven duvarlarında resimler ve nişler tasarlanmıştır. Yapıda sirkülasyonu sadece merdivenler sağlamaktadır ve bu durum evrensel tasarım açısından değerlendirildiğinde olumsuzdur.

Şekil 6. Sirkülasyon alanları

Kütüphane işlevi olarak hizmet veren yapının literatür taraması sonucunda elde edilen İFLA halk kütüphanesi tasarım kriterleri doğrultusunda değerlendirmesi Tablo 2’de ele alınmıştır. Değerlendirme yazarın yapıyı incelemesi , kriterler doğrultusunda analiz etmesi sonucunda betimsel olarak “ Yetersiz, geliştirilebilir ve yeterli” ifadeleri ile ele alınmıştır.

Tablo 1. Kütüphane Tasarım Kriterlerine göre değerlendirme

Kütüphane Tasarım Kriterleri	Yetersiz	Geliştirilebilir	Yeterli
------------------------------	----------	------------------	---------

Çevre – konum	Yapı merkezi konumdadır.	+		
	Kütüphaneye ulaşım kolay ve toplu taşıma araçlarına yakındır.	+		
	Kütüphaneye ait otopark bulunmaktadır.	+		
	Çevrede alternatif park alanları bulunmaktadır.		+	
	Kütüphane bahçesi imkân veren hava koşullarında açık havada kitap okumaya müsait hale getirilmiştir.	+		
Yapı ve İç Mekân Bileşenleri	Kütüphane çevresi ile birlikte çalışmak isteyenler için sessiz bir ortam sağlamaktadır.			+
	Kütüphane binası seçilirken doğal afet riski göz önünde bulundurulmuştur.			+
	Ses geçişine izin veren pencere ve camlar, gerekli yalıtım malzemeleri ile yalıtımlı hale getirilmiştir.			+
	Kütüphane mekânının tasarlanmasında sürdürülebilir tasarım yaklaşımı tercih edilmiştir.		+	
	Giriş ve çıkışları herkes için tasarım kriterleri göz önünde bulundurularak, erişilebilir tasarlanmıştır.	+		
	Kütüphanenin giriş bölümleri özenle tasarlanmıştır.	+		
	Yeterli sayıda vestiyer bulunmaktadır.	+		
	Kütüphane bölümleri özgün ve estetik renkler ile tasarlanmıştır.		+	
	Mekanın ışık girişine engel olmayacak şekilde raflar tasarlanmış ve kullanıcı konforuna dikkat edilmiştir.			+
	Dinlenme, okuma ve çalışma alanlarında esnek tasarım yaklaşımı benimsenmiştir.			+
	Hareketli mobilyaların uzun saatler çalışmaya uygun olacak şekilde ergonomik ve rahat olmasına dikkat edilmiştir.			+
	Antropometrik verilere dayanan ergonomik ve sağlıklı bir mekan tasarlanmıştır.			+
	Bilgisayar masaları her yaştan ve kesimden kullanıcının faydalanabileceği şekildedir.			+
	Mekânın ısı düzeyi kışı sıcak, yazın serin olacak şekilde optimum düzeydedir.			+
	Havalandırması iyi ayarlanmış teknik sistem kurulmuştur.			+
	Doğru ve yeterli doğal ve yapay aydınlatma bulunmaktadır.			+
	Kullanıcıların ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak bebek bakım odaları, oyun alanları, ibadet odası, yeme-içme mekanları gibi alternatifler kurum içinde ya da yakınında bulunmaktadır.		+	

Çalışmanın konusu oluşturan yapı ve yeni işlevi kütüphane hizmetleri mekan oluşumu kapsamında incelendiğinde; yapının konumu, ulaşım, otopark, peyzaj gibi çevresel faktörleri incelendiğinde kütüphane hizmeti için uygun olmadığı görülmektedir. Engelli erişimine uygun olarak tasarlanmamış yapıda dijital okur-yazarlık hizmeti de mevcut değildir. Bunun yanı sıra yapının mekanın iklimlendirmesi, havalandırması, ses yalıtımı, aydınlatma konforu optimum düzeydedir. Yapının

tasarımında çalışma alanlarının orta kısımda, rafların duvar yüzeylerinde kullanılması sirkülasyonu, erişimi ve aydınlatma düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Mekanın genelinde ergonomik ve esnek mobilyalar kullanılmıştır.

SONUÇ

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, özgün mimari kimliği, özgün cephe çalışması, toplum hafızasındaki yeri ve yapının mevcut konumu düşünüldüğünde avantajlıdır. Ancak yapının tescilli olması sonucunda yapılacak müdahalelerin sınırlı olması en büyük dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz teknolojik imkanlarının barındırmayan yapılara tesisat, su, iklimlendirme ve ısıtma ihtiyaçları için eklemeye yapılmasının sınırlı oluşu, verilecek işlev için mekân hacimlerinin büyütülüp, küçültülemeyecek oluşu, dezavantajlı bireyler için asansör, rampa vb. eklenemeyecek oluşu sayılabilecek dezavantajlar arasındadır.

Tarihi yapılara işlev verilirken muhakkak konunun uzmanları tarafından destek alınmalıdır. Verilecek işlev ile önceki işlevde mekânların işleyişleri ve yapının plan şeması karşılaştırılmalı, yapının mevcut olanaklarının yeni işlevin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı üzerinde durulmalıdır. Tarihi yapının yeni işlevi ile kullanıcının memnuniyetini, ergonomik ve fiziksel konforun sağlandığından emin olunmalıdır.

Dünya da ve ülkemizde çok sayıda tarihi yapıya yerel yönetimler, uzman kişiler ve kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar sonucunda farklı işlevler verilmektedir. Kütüphane işlevi işleyişi ve konfor şartları ile uluslararası standartlarda beklenen tasarım kriterleri göz önüne alındığında ;

- Merkezi konumda oluşu
- Ulaşım ağlarına yakın oluşu
- Biliniyor oluşu
- Pek çoğunda bulunan peyzaj alanları ile dış faktörler açısından uygun olabilmektedir.

Ancak seçilen yapıların mekânsal olanakları;

- Erişilebilirlik
- Deprem riski
- Doğal aydınlatma
- İklimlendirme
- Hacimsel büyüklük-küçüklük vb gibi iç mekan özellikleri açısından uygun olmamaktadır

Çalışmanın örneğini oluşturan Erzurum evine verilen kütüphane işlevi bulgular başlığı altında ele alınan tablo ve yorumu sonucunda kütüphane işlevinin her ihtiyacını tam anlamı ile karşılamamaktadır.

Çalışmanın konusu oluşturan yapı değerlendirildiğinde dış faktörler olarak; yapının konut oluşu ve konumunun mahalle içerisinde kalışı ulaşımını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yapının kendine ait bir otoparkının olmadığı görülmektedir. Çevrede bulunan yapıya yakın bir alanda otopark tasarlanabilir. Yapının bahçe alanı kısıtlıdır ve geliştirilmesine olanak sağlayacak durumda değildir.

Yapı ve iç mekan olarak bakıldığında ilk ele alınması gereken konu sürdürülebilirlik ve erişilebilirliktir. Yapı bu hali evrensel tasarım kriterlerine uymamaktadır. Yapı içerisinde bulunan tuvaletler ve kafeterya tasarımı geliştirilmeli yapı ile uyumlu, estetik bir tasarım yaklaşımı benimsenmelidir. Yapı içerisinde bulunması istenen bebek bakım odası, yeme-içme alanı ve farklı aktivite alanları geliştirilmelidir. Giriş bölümü daha dikkat çekici tasarlanabilir veya başka bir yerden giriş sağlanabilir. Vestiyer alanı eklenmelidir.

KAYNAKÇA

Fraenkel, J., Wallen, N., & Hyun, H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: The McGraw-Hill.

Akkuş, G., & Akkuş, Ç. (2017). GELENEKSEL ERZURUM EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *INTERNATIONAL CONGRESS ON CULTURAL HERITAGE AND TOURISM*, (s. 182-194).

- Coughlan, M., & Cronin, P. (2013). Survey research: Process and limitations. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 16(1), 9-15. doi:<https://doi.org/10.12968/ijtr.2009.16.1.37935>
- Gündoğdu, H. (1996). Genel özellikleri ile erzurum evleri . *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* , 27-37.
- ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü*. 5 8, 2024 tarihinde Icomos Türkiye: https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf adresinden alındı
- IFLA. (2004). Halk Kütüphanesi Hizmetleri; Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkeleri. (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul. 5 8, 2024 tarihinde alındı
- Karpuz, H. (1984). *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri* . Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kayserili, A. (2011). ERZURUM ŞEHİRİ'NİN KÜLTÜREL COĞRAFYASI(Maddi Kültür Öğelerine Göre). *Doktora Tezi* . Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazaz, E. (2021). İbrahim paşa Mahllesi'nde Bir Grup Geleneksel Erzurum Evi Üzerine Plan Restitüsyon Denemesi. *Megaron*, 271-285.
- Kılıç, D. A., & Yılmaz, M. (2018). Erzurum Kütüphanelerinin Tarihi ve Bugünü. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 705-720.
- Konyalı, İ. H. (1960). *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*. İstanbul: Ercan Matbaası.
- Küçük, C. (1995). *Erzurum*. İstanbul: İSAM.
- Latimer, K. (2021). The Reuse of buildings: libraries behaving sustainably. P. Hauke, K. Latimer, & R. Niess içinde, *New Libraries in Old Buildings* (s. 32-52). De Gruyter Saur.
- Pakih, E. Y. (2025). Afet sonrası geçici yapı olarak çocuk kütüphanesi tasarım önerileri. *Uluslararası Mühendislik Tasarım ve Teknoloji Dergisi*, 1-12.
- Romero, S. (2021). Using historic buildings to house new libraries: prerequisites and conditions for successful. P. Hauke, K. Latimer, & R. Niess içinde, *New Libraries in Old Buildings* (s. 18-31). De Gruyter Saur.
- Saydam, V., & Sağlık, Ö. (2015). İstanbul'daki Kültür ve turizm Bakanlığına bağlı Halk ve Çocuk Kütüphanlerinin İç Ve dış Mekan Açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 61-75.
- Sirel, Ş. (2001). *Yazılar- Aydınlatma ve Mimarlık* . Yapı Fiziği Uzmanlık Uygulamaları: <https://yfuas.com/yazilar/TasDer110-AydveMim.pdf> adresinden alındı
- Turan, O. (1980). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Yılmaz, A., Kaptan, N., & Ulusoy Ünlü, A. (2021). Ankara'daki Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümleri ve Çocuk Kütüphanelerinin Bina, Güvenlik Donanımı ve Malzeme Niteliklerinin İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 410-435.
- Yılmaz, B. (2019). *Çocuk Kütüphaneleri Hizmetleri Kılavuzu* . İstanbul: Mikyas Basım Yayın Matbaacılık.
- Yılmaz, S., Irmak, M., & Zengin, M. (2003). Geleneksel Erzurum Evlerinde Mekan Kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* , 173-178.
- Yücel, G. (2022). TARİHİ BİNALARIN KÜTÜPHANE OLARAK YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ VE ERIŞİLEBİLİRLİK DÜZENLEMELERİ: İSTANBUL'DAKİ ÖRNEKLER. A. R. Aydın, & İ. Keskin içinde, *engellilik Araştırmaları Yazıları* (s. 211-234). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.